

EENEN BOSCH GHENAEMT DE GEITE

Deel 1: Landschapontwikkeling binnen een historisch bosgebied

Eric COSYNS

Een bos als het Geitebos is het resultaat van eeuwen bosbehoud en -gebruik. Het mag dan ook niet verbazen dat dergelijke bossen, die ook als "Ferrarisbos"¹ worden aangeduid, meer sporen van dit verleden dragen dan men op het eerste gezicht zou kunnen vermoeden. Maar ook in het omringende landschap zijn nog elementen aanwezig die naar een bosrijker verleden verwijzen. In dit dubbelartikel gaan we op zoek naar die getuigen en zullen we trachten ze te verklaren door het historische boslandschap vanuit verschillende invalshoeken te belichten. We zetten daarvoor de bril op van de archeoloog, soms die van de botanicus en geograaf maar we bekijken het boslandschap ook door de ogen van de historicus, de bodemkundige en niet te vergeten de geoloog. Dat dit nodig en nuttig is zal voortdurend blijken. De geschiedenis van het Geitebos staat in schril contrast tot de rust die je er als toevallige passant vandaag ervaart. De bosoppervlakte varieert doorheen de eeuwen en in het bos was het soms behoorlijk druk. Mensen van allerlei slag kwamen van heinde en verre om er hun houtvoorraad aan te vullen. Maar het bosgebied had nog andere functies die ook veel sporen hebben nagelaten.

Onderzoek van het boslandschap

Het historische boslandschap maakt deel uit van het heuvelachtig zandleemgebied ten oosten van de Dender. Een combinatie van natuurlijke omstandigheden met name de uitgesproken bodem- en reliëfverschillen en menselijke interventiviteit heeft er in de loop van vele eeuwen het landschap vorm gegeven. Het herbergt vandaag een schat aan cultuurhistorische informatie. De bodem, het landbouwgebied, de half-natuur en de bebouwde omgeving zitten soms op een complexe, maar fascinerende manier boordevol aanwijzingen over het leven, werken en denken van mensen uit vervlogen tijden.

Een eerste benadering om dit landschap te begrijpen is een onderzoek naar het grondgebruik in de voorbije eeuwen op basis van historische kaarten en bijbehorende legenda. Indirecte sporen laten zich aflezen uit de vegetatie. Beide benaderingen laten toe om de evolutie in bosoppervlakte te

Begrenzing van het studiegebied in witte lijn
(NGI topokaart kaartblad Geraardsbergen-Galmaarden 30/7-8, 1:20.000, uitgave 2000)

1. Ferrarisbos is een gebied dat sinds de opmaak van de kaart van de Ferraris, tussen 1771 en 1778, onafgebroken bebost is geweest. Dit wil niet zeggen dat er geen bomen of struikgewas is gekapt maar wel dat er geen ander landgebruik is geweest bv. akker- of grasland. (<http://www.ecopedia.be/288/encyclopedie/Ferrarisbos>: geraadpleegd op 17 juli 2015)

schetsen, te verifiëren en in perspectief te plaatsen. Het historische boslandschap dat we bestuderen beslaat de heuvelflanken rond het Geitebos en de aangrenzende dalen. Het betreft een gebied van 127 ha in het zuidoosten van de deelgemeente Zandbergen (Geraardsbergen) waarbinnen ooit een groter bos aanwezig was. Door onderzoek van verschillende gedetailleerde kaarten beginnend met de Ferrariskaart (ca. 1778) een reeks van verschillende topografische kaarten van België (kaartbladen Denderwindeke en Geraardsbergen) en tenslotte de meest recente luchtfoto (2014) is voor elk kadastraal perceel het grondgebruik op geselecteerde tijdstippen bepaald. Als grondgebruik onderscheiden we akkerland, grasland (weide en hooiland), bos, wastine, boomgaard, populierenaanplant en bewoning. Deze werkwijze laat toe om zowel de evolutie in het grondgebruik als de onderlinge relaties tussen de onderscheiden gebruikscategorieën in beeld te brengen. Oudere kaarten en gegevens zijn vaak minder nauwkeurig maar laten wel toe om een min of meer gedetailleerd landschapsbeeld te construeren.

Bosareaal en bosbezit

11de -17de eeuw "t bosch van Zandbergen"

De eerste aanwijzing voor het bestaan van het "bosch van Zandbergen" vinden we in een beschrijving van de toenmalige grenzen van het Raspaillebos die volgens een akte van Filips van den Elzas over het

Geraardsbergse stadsrecht uit 1190 ondermeer tot het Zandbergse bos reikten². Voor deze periode moeten quasi alle hedendaagse Geraardsbergse bossen deel hebben uitgemaakt van het zogenaamde Kolenwoud, dat de streek van Ronse tot voorbij Brussel bedekte³. Midden 15de eeuw wordt de aanwezigheid van bos op Zandbergs grondgebied bevestigd. In een akte over de verdeling van goederen door Geeraard van Oisy aan zijn zoon Wencelijn die de heerlijkheid Zandbergen kreeg toegewezen, wordt een opsomming gegeven van de verworven bezittingen waaronder bossen.⁴

De eerste duidelijke verwijzing

naar het Geitebos vinden we terug in de toponymie en de opgave van de bezittingen van de belastingplichtigen in het 20ste penningkohier van Zandbergen⁵. Volgens de berekeningen van de auteurs is 10,7% van de in totaal 475 ha ingekohierde gronden in 1571 bebost⁶. Dit betekent dat er in Zandbergen minstens 50,9 ha bos aanwezig is. Bijna de helft van de gemeente is ingenomen door akkerland. Grasland bezet ongeveer 20% van het grondgebied. De overige oppervlakte bestaat uit woningen en pachthoven met hun respectievelijke erven (ca. 20%). Het is opvallend dat de reële oppervlakte van de onroerende

Detail uit de Horenbaultkaart (1596). Het fragment toont de aanwezigheid van bos ten zuidoosten van de dorpskern van Zandbergen (Bron: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b7200164n/f9.zoom>)

2. V. FRIS *Geschiedenis van Geraardsbergen*, Gent, p. 21-30.
3. G. TACK, P. VAN DEN BREMT & M. HERMY, *Bossen van Vlaanderen. Een historische ecologie*. Leuven, 1993, 320 p.
4. DE POTTER & BROECKAERT, *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen (arrondissement Aalst) Deel 5*, Gent, 1900.
5. Met dank aan F. De Chou et al. voor het ter beschikking stellen van de ontwerpdruk « Deel 11 : het kohier van de 20ste penning van de parochie van Zandbergen ».
6. F. DE CHOU & C. VAN CAUWENBERGE, *De penningkohieren anno 1571 als genealogische en toponymische bron. De belastingplichtigen in en rond Geraardsbergen tijdens het schrikbewind van Alva*, in *Van Cauwenberge-reeks 2*, Geraardsbergen, 2015.
7. F. DE CHOU & C. VAN CAUWENBERGE, *Ibidem*. De grenzen van de gemeente Zandbergen (690 ha) wijzigden niet doorheen de eeuwen. Het is opmerkelijk dat in het 20ste penningkohier slechts 69% is aangegeven. De redenen hiervoor zijn niet bekend.

goederen in de 20ste penningkohieren systematisch werd onderschat⁷, maar de onderlinge verhoudingen benaderen waarschijnlijk wel de werkelijkheid.

Het merendeel van het bos valt ongetwijfeld in het zuidoosten van de gemeente te situeren, namelijk waar zich nu het Geitebos bevindt en langs de oostelijke grens met Denderwindeke, dat tot het Land van Wedergraete behoort. In het 20ste penningkohier verwijzen twee vandaag nog herkenbare toponiemen naar het huidige Geitebos en omgeving nl. *inde gheete, opde gheete*.

Een van de belangrijkste eigenaars van het bos is de toenmalige heer van Zandbergen: jonkheer Jacques de Lalaing. Hij bezit 3.200 roeden of omgerekend ongeveer 9,8 ha bos. Deze oude adellijke familie is vandaag, 440 jaar, later de grootste bosc eigenaar in de gemeente en bezitter van het huidige Geitebos. Jacques de Lalaing (†1579) verwierf de heerlijkheid in 1573 door zijn huwelijk met Maria van Edingen (†1573), dochter van Virgilius van Edingen, Heer van Zandbergen⁸. Andere belangrijke bosbezitters zijn Gillis Malfroot (ca. 4,85 ha), Joos Cotteels (2,4 ha) en Pieter Malfroot (ca. 1,8 ha). Ook de abdij van Beaupré (Grimminge) bezit gronden, goed voor 1.000 roeden of ca. 3,1 ha land en bos. Deze grondeigenaars zijn samen goed voor ongeveer 40 % van het beboste oppervlak. Het overige areaal is versnipperd over 32 kleine eigenaars of ca. 15% van de belastingplichtigen. Ze bezitten bospercelen die in grootte schommelen tussen 0,15 en 0,5 ha. Bossen worden eveneens verpacht. Er zijn vijf pachters van wie Pieter De Meyere de grootste is. Hij heeft 10,9 ha bos in gebruik.

Enkele decennia later zien we op de Horenbaultkaart (1596) en de hiervan afgeleide Chamlay-kaart

Fragment uit de handschriftelijke kaart van Jules-Louis Bolé de Chamlay (ca. 1678) die de aanwezigheid van bos in het studiegebied duidelijk illustreert. Bos neemt een grotere oppervlakte in beslag dan vandaag het geval is. (Bron: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8441939f/f1.zoom>)

De Ferrariskaart (situatie ca. 1778) toont op een gedetailleerde wijze het grondgebruik in het studiegebied. Bos en akkerland zijn dominant. Ten zuiden van het bos is er een door hagen of houtkanten begrensde wastine aanwezig. (Bron: KBR.be)

8. F. DE CHOU & C. VAN CAUWENBERGE, *Ibidem*.

(1678) in het zuidoosten van Zandbergen een beboste zone afgebeeld. Archiefstukken uit 1673 maken opnieuw ondubbelzinnig melding van het 'bois de Geete' wat de aanwezigheid van bos op deze locatie benadrukt⁹. We stellen vast dat de indicaties voor de historische aanwezigheid van bos een grotere oppervlakte omvat dan vandaag het geval is, onder andere ook ten zuidoosten van het grafelijk kasteel. Dit is op de Ferrariskaart goed te zien.

18de eeuw, bos en wastine

Vanaf de 18de eeuw wordt het Geitebos steeds vaker vermeld in talrijke verkoopakten van hout met de bijbehorende planaanduiding, opgesteld voor rekening van de graaf de Lalaing die op dat ogenblik het meeste bos in eigendom had. Op de Ferrariskaart (ca. 1778) staan vrij nauwkeurig de grenzen van het bos weergegeven. Het bos bezet niet toevallig vooral de steilste hellingflanken met ondiep zittende tertiaire klei, zand en zandsteen¹⁰. De minder steile zandleemgronden in de onmiddellijke omgeving van het Geitebos zijn quasi zonder enige uitzondering in gebruik als akker; grasland is amper aanwezig. Volgens onze berekeningen op basis van de kadastrale percelen bezet het bos op dat ogenblik 61,4 ha.

De bosrand markeert ook de toenmalige grenzen tussen respectievelijk Denderwindeke en Nieuwenhove. De 18de-eeuwse historische bosgrenzen zijn vandaag op vele plaatsen in het landschap nog herkenbaar als taluds met struikgewas en kenmerkende bosflora. Deze taluds markeren hoogteverschillen tot ruim 1 meter. Ze zijn ontstaan

De omgeving van de Heidestraat (what's in a name?) ten zuiden van het Geitebos, waar zich de 18de-eeuwse wastine bevond. In de oostelijke uithoek (rechts) herinnert een braakliggende vochtige depressie en het struikgewas onder de populierenaanplant aan dit bijzonder historisch grondgebruik. (Foto maart 2015, E. Cosyns)

door een combinatie van natuurlijke processen zoals hellingerosie en menselijke activiteiten (landbewerking).

Ten zuiden van het bos, op het grondgebied van Nieuwenhove, grenst een 8,2 ha grote wastine. Dit deelgebied wordt op de Ferrariskaart met een enigszins andere, ijlere bosaanduiding aangeduid. Daarenboven wordt deze locatie in sommige 18de-eeuwse houtverkoopplannen "Di heijde"¹¹ genoemd. Dit toponiem vinden we trouwens ook in het 20ste penningkohier terug. Het betreft dus zeer waarschijnlijk een door beweiding gedegradeerde bosvegetatie of wastine. De wastine wordt begrensd door een haag of dichte houtkant wat het gebruik ervan als gemene weidegrond mogelijk maakt. De begroeiing op de wasti-

ne bestaat vermoedelijk uit een afwisseling van doornige struwelen, dwergstruiken (brem, struikhei?) en meer grazige vegetaties, een zogenaamde mozaïekvegetatie. Of er vee werd geweid en wie dat dan mocht doen, is vooralsnog onduidelijk. Enkele "sentiers" die vanuit Nieuwenhove naar de wastine leiden, kunnen een gebruik door de dorpsgemeenschap suggereren, maar dit dient verder onderzocht te worden. Het Geitebos was in ieder geval het bos nabij deze minder vruchtbare plek op matig natte kleigrond, die als heide of "heede" (Geete) werd aangeduid.

19de eeuw, het bos krimpt, de wastine verdwijnt

Tegen het midden van de 19de eeuw is de bosoppervlakte met bijna een derde gekrompen tot 42,3

9. Algemeen Rijksarchief Brussel, fonds de Lalaing, nr 1802.

10. Verder onderzoek betreffende deze "zandsteen" en de winning ervan is lopende.

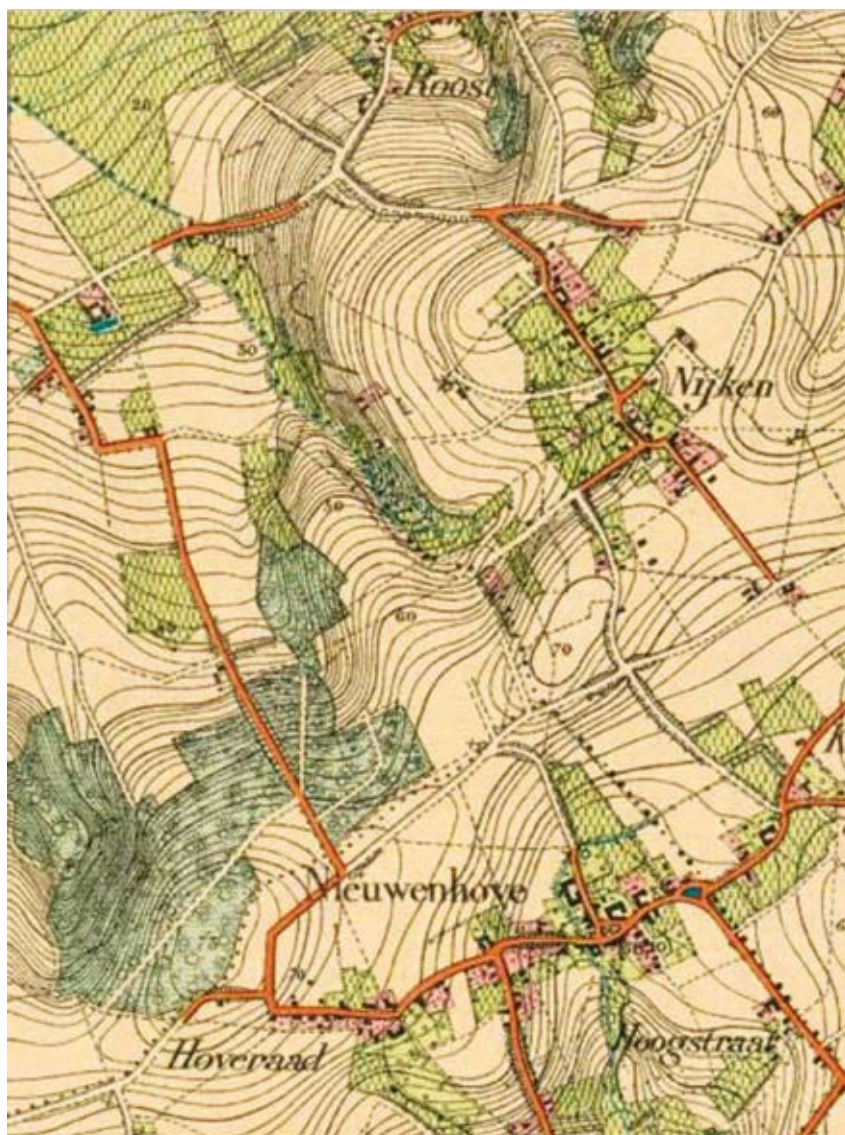
11. Op een onbenoemde kaart dd. 1779 (Rijksarchief Gent, Kaarten en plannen, nr 2247) staat op dezelfde locatie het toponiem "Bruière". Een verwijzing naar een wastineverleden is later als Heidestraat (sentier nr. 14) terug te vinden in de *Atlas cadastral parcellaire* (P.-C. Popp 1842-1879). In die periode waren de betrokken percelen trouwens in gebruik als hooiland en weide. Vandaag is de benaming voorbehouden voor de geasfalteerde weg ten zuiden van het Geitebos, richting Denderwindeke.

ha. De wastine is verdwenen. In beide gevallen is er plaats gemaakt voor akkerland dat rond 1840 bijna 63% van het studiegebied beslaat. De toegenomen bevolkingsdruk en de hiermee steeds terugkerende voedselcrisissen zijn hieraan niet vreemd. Het absolute dieptepunt, wat de bosoppervlakte betreft, wordt bereikt in de periode 1870-1880. Op dat moment blijft er nog 37,6 ha van het 18de-eeuwse bos¹² over. Vooral in het oosten, nabij het huidige gehucht Volkaert (Denderwindeke) en langs de Bovenkassei (Zandbergen) verdwijnen stukken bos. In het omringende landschap verschijnt ondertussen geleidelijk meer grasland. Een deel van de halfweg de 19de eeuw aangelegde akkers op steile hellingflanken of op landbouwkundig slechte bodems, die te nat of te kleiig zijn, worden nu gebruikt als weide of hooiland. Het aandeel grasland bereikt 11% in 1878. In de daaropvolgende decennia zal dit alleen maar toenemen. Deze verandering in het grondgebruik valt volledig samen met de heroriëntering van de Belgische landbouw.

Medio 19de eeuw is graaf Maximiliaan de Lalaing met bijna 38 ha veruit de belangrijkste bosbezitter. Enkele notabelen bezitten quasi de rest. Dit zijn Jacob-Ghilain Spitaels (Nederboelare, 2,04 ha), Benedictus Schollaert (Burgemeester, Appel terre, 1,14 ha) en Louis-Auguste Thibaut (burgemeester, Denderwindeke, 0,74 ha). Voorts zijn er een drietal eigenaars die elk ongeveer een kwart hectare bos bezitten en 11 met een klein perceeltje, samen goed voor amper 0,5 ha bos¹³.

20ste eeuw, het bos komt terug

Luchtfoto's uit de Tweede We-

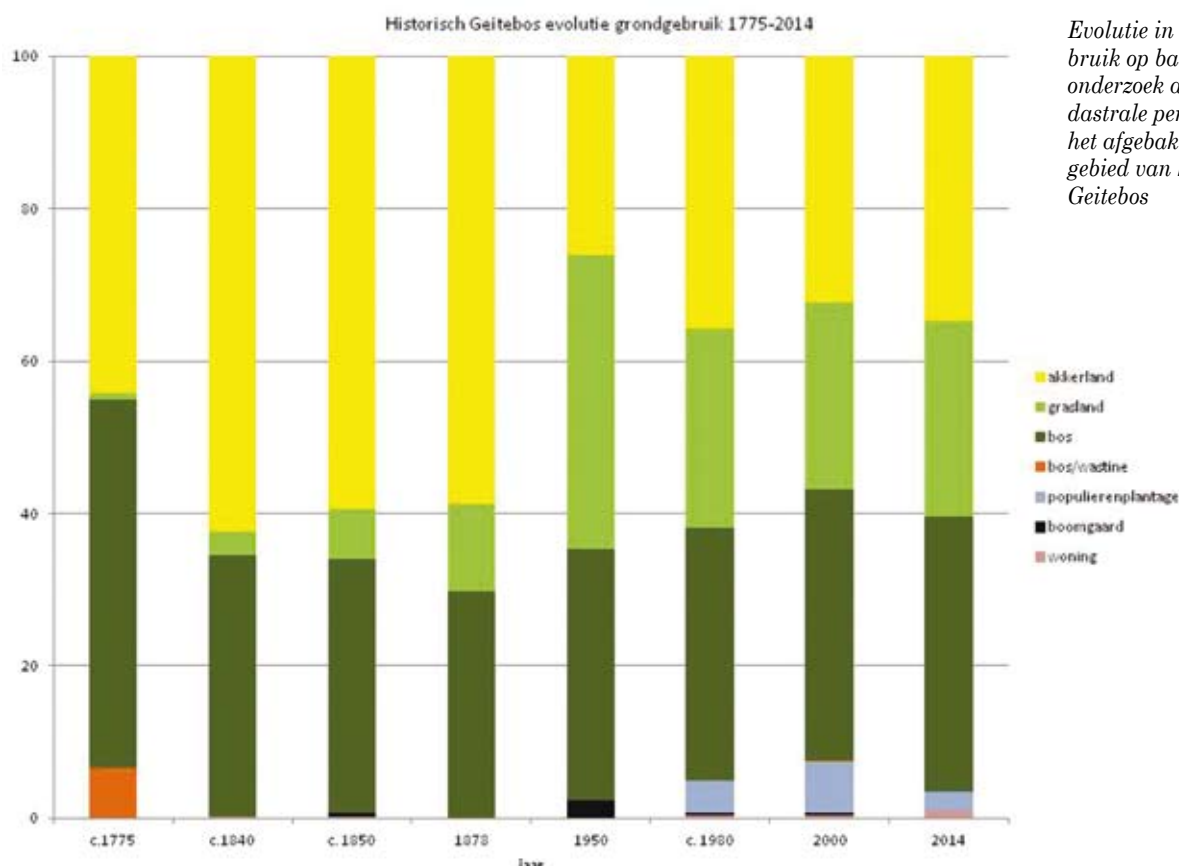

Het studiegebied volgens de topografische kaart van België op schaal 1:20 000, Terreinopname 1884, uitgave 1892 (NGI).

In de tweede helft van de 19de eeuw bereikt het bosareaal een absoluut dieptepunt. In vergelijking tot de Ferrariskaart is vooral in het oosten veel bos omgezet tot akker- of grasland.

12. *Carte Dépôt de la guerre*, ca. 1878 geraadpleegd via <http://patrimoine.spw.wallonie.be/cartotheque/> (recherche hors Wallonie: province de la Flandre Orientale: planchette Denderwindeke). Geraadpleegd in juni 2015.

13. Berekeningen en eigenaars bepaald op basis van de "oorspronkelijke kadastrale legger of alfabetische lijst van grondeigenaren" horende bij de *Atlas cadastral parcellaire van de gemeente 'Santbergen'* (P.-C. Popp 1842-1879).

Evolutie in het grondgebruik op basis van een onderzoek aan 127 ha kadastrale percelen binnen het afgebakende projectgebied van het historische Geitebos

reldoorlog¹⁴ en de NGI-topokaart editie 1956, leren ons dat midden de vorige eeuw het beboste oppervlak lichtjes is gestegen tot 41 ha. Er is opnieuw bos aanwezig op enkele plaatsen binnen de contouren van het 18de-eeuwse bos nabij Volkaert (Denderwindeke) en binnen de grenzen van het huidige Geitebos. Op dat moment bereikt het aandeel grasland met 39% in het studiegebied een hoogtepunt terwijl akkerland met 26% op een dieptepunt belandt. In de loop van de 20ste eeuw wordt de Canadapopulier een zeer belangrijke boom en dit niet alleen in natte, landbouwkundig minder waardevolle valleigraslanden. “Kanada” wordt in de tweede helft van de 20ste eeuw zowel binnen als

buiten het Geitebos aangeplant. Tegen 2000 telt het studiegebied 8,5 ha populierenplantage (6,7%)¹⁵. Tegenwoordig is dit aandeel teruggelopen tot 2,5%. Het bosoppervlak is ondertussen gestegen tot 46 ha (36%).

De landschapontwikkeling in historisch perspectief

In het ancien régime worden op de vruchtbare leemgronden vooral broodgranen en vanaf de 18de eeuw ook meer aardappelen geteeld. Het vee levert vlees en zuivelproducten, maar vooral trekkracht en mest voor op de akkers. Alle bedrijven - van klein tot groot - zijn gemengd. Ze zijn gebaseerd op een evenwicht tussen akker-

bouw en veeteelt. Akkerland heeft daarbij de grootste gebruikswaarde en aandeel in het grondgebruik. De gebruikswaarde volgt uit de demografische evolutie. Grasland heeft een lage gebruikswaarde. Het vee wordt soms geweid op braakland (drieslagstelsel) langs wegen en op wastines maar het wordt steeds vaker op stal gehouden en daar gevoederd. Op die manier kan de mest efficiënter worden verzameld en gebruikt waardoor de akkerbouw kan intensifiëren¹⁶. Tot in de 19de eeuw komt deze overlevingslandbouw in West-Europa in veel variaties voor. In onze regio kunnen we spreken van een commerciële overlevings-economie¹⁷. Deze combinatie van landbouw en huisnijverheid zorgt

14. Contactafdrukken RAF 717.140.16aug 43 // F11A.12 The Archivist, Air Photo Library, Department of Geography, University of Keele, ST5 5BG), in bezit van de auteur. Meer uitleg op <http://www.caliach.com/paulr/articles/html/keele.html> en <http://www.rcahms.gov.uk/a-future-for-tara-the-aerial-reconnaissance-archives.html> (geraadpleegd in juni 2015).
15. Het onderscheid tussen populierenplantage en loofbos is gebaseerd op de legende bij de respectievelijke topografische kaarten van het NGI. Voor de interpretatie van de situatie 2014 werden de populieraanplantingen die grenzen aan het Geitebos en met duidelijke ondergroei van allerlei struikgewas, als loofbos beschouwd.
16. Y. SEGERS & L. VAN MOLLE, *Leven van het land. Boeren in België 1750-2000*, Leuven, 2004.

Het Geitebos en onmiddellijke omgeving volgens de topografische kaart van België op schaal 1:20 000, terreinopname 1936. Ten zuidoosten van het bos zijn verschillende percelen akkerland omgezet tot grasland. Dit illustreert het toenemende belang van veeteelt.

De kruidlaag van het Geitebos wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van ondermeer daslook en wilde hyacint. Deze zogenaamde oudbosplanten verwijzen naar een nagenoeg onafgebroken aanwezigheid van bos op die plaats.
(Foto maart 2015, E. Cosyns)

in de 18de eeuw voor een relatieve welvaart, maar vanaf het einde van die eeuw komt dit model door de bevolkingsgroei en de economische situatie steeds meer onder druk te staan.

In het ancien régime heeft ook het bos een belangrijke gebruikswaarde, die ook de demografische evolutie volgt. Hout is veruit de enige energiebron van betekenis en een belangrijk bouw- en gebruiksmateriaal. De plaats en de omvang van bos in het landschap van het ancien régime kan vanuit deze context enigszins begrepen worden. De bevolkingsevolutie is daarbij de ultieme motor voor wijzigingen in het grondgebruik en de evolutie in de landbouw. Doordat zowel akker als bos een hoge gebruikswaarde hebben, bestaat er al die tijd een zeker spanningsveld tussen beide.

‘Agricultural Invasion’

Tussen 1775 en 1850 neemt akkerland in parallel met de bevolkingstoename in de regio toe. De enige manier om voor voldoende voedsel te zorgen is het omzetten van bos en wastine in akkerland. Een aantal opeenvolgende misoogsten zorgen medio de 19de eeuw uiteindelijk voor hongersnood en crisis. Door de steeds dreigende voedseltekorten worden overal in België inspanningen geleverd om de voedselproductie door areaaluitbreiding te verhogen. Omdat steenkool als energiebron aan belang won, daalt het belang van het bos voor de houtkap en verdwijnt er areaal ten voordele van akkerland. Dertig jaar later, in 1870, loopt het weer mis, maar de economische omstandigheden in Europa waren intussen fel veranderd. De massale invoer van goedkope granen tussen 1870 en 1880, mogelijk door de opkomst van het stoomschip en transcontinentale spoorwegen, leidde tot

17. H. VAN ISTERDAEL *Landbouwstructuren in het “Land van Aalst” (17de-18de eeuw)*, in *Het Land van Aalst*, 1988, jg XL-nrs. 5-6.
18. Y. SEGERS & L. VAN MOLLE. *Ibidem*.

een overaanbod op de markt¹⁸. De Belgische graanprijzen stortten in elkaar. Dit bleek een weldaad voor de consument, maar voor de landbouwers betekende dit het begin van een zware crisis. Noodgedwongen moet de landbouwsector zich heroriënteren op producten met een hoge financiële toegevoegde waarde. De veeteelt kent vanaf dan een enorme expansie, maar ook tuinbouw en fruitteelt zijn lucratief. In het studiegebied wordt marginaal akkerland steeds vaker omgezet tot grasland.

Landbouw in de 20ste eeuw

Het Belgische landbouwareaal krimpt tussen 1880 en 2000 met ruim 30% van ongeveer 2 miljoen naar 1,4 miljoen ha. Deze inkrimping manifesteert zich vooral kort na de Tweede Wereldoorlog en zal aanhouden tot de jaren 1980. De economische expansie en toeneemende globalisering in dezelfde periode is hieraan niet vreemd maar ook een ver doorgedreven landbouwrationalisatie speelt hierbij een belangrijke rol. Bij het begin van de 21ste eeuw is de landbouw in de Dendervallei vooral op melkvee georiënteerd. Veldbezetting en grondgebruik zijn hierop steeds meer afgestemd: graasweiden nabij de bedrijfszetel, teelt van belangrijke voedergewassen zoals maïs en raaigras¹⁹ op verderaf gelegen percelen. Het grote aandeel grasland, door omzetting van akkerland, in het heuvellandschap en in het studiegebied is hiermee volledig in overeenstemming.

Het historische boslandschap in natura

Een oud bos is niet noodzakelijk

Wilde hyacint is een oudbosplant. Waar de soort buiten bos groeit bijvoorbeeld op een talud, verwijst ze vaak naar het bosverleden van die plek. (Foto omgeving Manhovebos, Bever 11 april 2014, E. Cosyns)

een bos met oude bomen, maar het grondgebruik is tenminste sinds 1775 altijd bos geweest. De ecologische betekenis hiervan komt vooral tot uiting in de kruidlaag. In het Geitebos bestaat deze vooral uit talrijke soorten voorjaarsbloei-ers zoals bijvoorbeeld daslook, wilde hyacint en bosanemoon. Deze plantensoorten hebben allemaal vrij grote en zware zaden die hoogstens een paar meter door mieren of afstromend regenwater worden verplaatst. Deze planten zijn ook niet zo concurrentiekrachtig. Dat alles betekent dat waar veel van zo'n planten staan, het al heel lang bos moet zijn. Die planten zijn dus een indicator voor 'oud bos'. We noemen ze dan ook 'oudbosplanten'²⁰. Het zijn bijgevolg handige gidssoorten om in het bos de plaatsen terug te vinden die in de 19de eeuw bijvoorbeeld tijdelijk als akkerland in gebruik zijn geweest. Daar ontbreken deze soorten nagenoeg volledig. Omgekeerd, waar deze soorten buiten het bos nog in de rand van percelen of in wegbermen aanwezig zijn, verwijzen ze dikwijls naar plekken die in een al dan niet ver verleden eeuwenlang bebost waren. De bodem van

perceelsranden, vooral van taluds, of wegbermen is soms weinig verstoord en nauwelijks of niet bemest waardoor de oud bosplanten er lang kunnen overleven. In sommige gevallen zijn de taluds nog steeds beplant met bomen en struikgewas, zodat de oudbosplant er gemakkelijker kan overleven.

Besluit

Dit qua schaal beperkt landschaps-onderzoek toont aan dat het een misverstand zou zijn om te veronderstellen dat de bucolische landschappen van onze streek sinds de middeleeuwen nauwelijks zijn gewijzigd²¹. Niks is minder waar; op verschillende plaatsen evolueerde het landschap aanzienlijk: hele zones werden ontbost om aanvankelijk als akker te dienen en vervolgens grasland te worden om dan soms herbebest te worden. Wie aandachtig en in detail naar het landschap kijkt kan deze evolutie ter plaatse vaststellen. Daarbij zijn het huidige grondgebruik, reliëfvormen en de specifieke plantengroei een belangrijke leidraad.

Eric COSYNS
saer.cosyns@skynet.be

19. Raaigras: grassen van het geslacht *Lolium* zijn zeer productieve grassen. Italiaans raaigras is een snelgroeiend gewas dat door maaien geoogst wordt. Engels raaigras weerstaat goed aan betreding en is bijgevolg zeer geschikt als productief weidegras voor bv. melkvee.

20. M. HERMY & K. VANDEKERKHOVE *Bosgebieden*, in M. HERMY, G. DE BLUST & M. SLOOTMAEKERS (red.) *Natuurbeheer*. Uitg. Davidsfonds i.s.m. Argus vzw, Natuurpunt vzw en het IN, Leuven, 2004, 452 p.

21. Zie ook G. TACK e.a. *Ibidem*.